

ЗМІСТ

Передмова 6

Навчальна програма дисципліни
«Історія педагогіки» 11

Навчальний контент
та методичні ресурси посібника 23

Змістовий модуль 1.

ЗАРОДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ В УКРАЇНІ

Тема 1. Історія педагогіки як наука.
Виховання у первісному суспільстві 24

Тема 2. Світова педагогічна думка та її вплив
на розвиток вітчизняної педагогічної теорії
та практики 33

Тема 3. Школа і педагогічна думка Київської Русі 59

Тема 4. Виховання і школа України в XIV – XV ст. 68

Плани семінарських занять та завдання
для самостійної роботи 73

Блок самоконтролю за змістовим модулем 1 77

Тести самоконтролю до змістового модуля 1 78

Змістовий модуль 2.

ПЕДАГОГІЧНА ДУМКА XVI – XVIII ст.

Тема 1. Виховання та школа XVI –
першої половини XVIII ст. 81

Тема 2. Представники педагогічної думки XVI – XVII ст. 97

Тема 3. Представники педагогічної думки XVIII ст. 116

Інформаційний матеріал до теми 117

Плани семінарських занять
та завдання для самостійної роботи 128

Блок самоконтролю за змістовим модулем 2.	133
Тести самоконтролю до змістового модуля 2.	134

Змістовий модуль 3.

ПЕДАГОГІЧНА ДУМКА ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.

Тема 1. Педагогічні ідеї О. Духновича	136
Тема 2. Представники педагогічної думки першої половини ХІХ ст.	144
Тема 3. Видатний вітчизняний педагог К. Ушинський.	157
Тема 4. Діяльність та педагогічні погляди освітніх діячів другої половини ХІХ ст.	174
Тема 5. Українські письменники другої половини ХІХ – початку ХХ ст. у боротьбі за прогресивну педагогічну думку.	201
Плани семінарських занять та завдання для самостійної роботи.	221
Блок самоконтролю за змістовим модулем 3.	227
Тести самоконтролю до змістового модуля 3.	228

Змістовий модуль 4.

ОСВІТНІ ДІЯЧІ 1918–1939 рр.

ЯСКРАВИ ОСОБИСТОСТІ РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ

Тема 1. Освітні діячі періоду Української Народної Республіки.	231
Тема 2. Педагогічна концепція С. Русової	248
Тема 3. Педагогічна система А. Макаренка.	257
Тема 4. Освітня діяльність А. Синявського, М. Скрипника, О. Музиченка, О. Залужного.	269
Тема 5. Педагогічна діяльність та погляди С. Чавдарова, Г. Костюка, І. Синиці, А. Бондаря, М. Ніжинського.	286
Тема 6. Освітня діяльність і педагогічні погляди В. Сухомлинського.	295

Плани семінарських занять та завдання для самостійної роботи.	312
Блок самоконтролю за змістовим модулем 4.	318
Тести самоконтролю до змістового модуля 4.	320
Індивідуальне навчально-дослідне завдання.	323
Додаткове методичне забезпечення.	327
Короткий іменний довідник.	328
Глосарій до курсу.	341
Ключ до тестів самоконтролю за змістовими модулями.	354
Вихідне інформаційне забезпечення.	358

ПЕРЕДМОВА

Становлення національної української школи неможливе без творчої праці вчителя, яка є дійовою та рушійною силою в організації та здійсненні навчально-виховного процесу. Тому в умовах утвердження суверенної України, становлення нової школи актуалізується проблема підготовки нової генерації педагогічних кадрів як носіїв національної ідеї, утілювачів положень філософії людиноцентризму в освіті, фасилітаторів які виступають для учнів зразком наслідування, своєрідною моделлю сучасної соціально активної особистості зі сформованою національно-патріотичною свідомістю.

Складовою професійної підготовки сучасного вчителя є оволодіння змістом історії педагогіки як складової загальноцивілізаційної культури. Як навчальна дисципліна, вона сприяє розширенню педагогічного світогляду; допомагає осмислити генезу педагогічних категорій; виробити критичне ставлення до педагогічної спадщини й формувати вміння творчо використовувати здобуті знання та досвід попередніх поколінь; бачити перспективу розвитку освіти, педагогічної думки. З огляду на зазначене історія педагогіки містить у собі комплекс світоглядних стрижневих ідей, взаємодія яких обумовлює формування синтетичної особистості сучасного педагога. Серед таких ідей основними є:

1. Онтологічні, що містять узагальнену картину розвитку педагогічної теорії та практики, розкривають її особливості у межах різних соціально-економічних формацій, характер взаємозв'язків педагогічних явищ у їх динаміці, основні закономірності становлення та розвитку педагогічної науки.

2. Гносеологічні, у межах яких розкривається пізнавальне ставлення людини до світу й самої себе в контексті історичного розвитку освіти, визначаються можливості пізнання, його межі, найбільш оптимальні форми та методи пізнавальної діяльності,

з'ясовуються критерії істинності здобутого історико-педагогічного знання.

3. Аксіологічні, що дають можливість осмислення цінностей освіти, її сенсу як процесу й результату, визначення виховних ідеалів суспільства, на яких базується освітня система.

4. Культурологічні, у межах яких історія педагогіки розглядається як складова національної та світової культури.

Мета курсу – надання ґрунтовних знань з історії становлення та розвитку вітчизняної педагогіки й освіти, періодизації їх розвитку, особливостей формування провідних тенденцій, суперечностей і закономірностей освітніх процесів, співвідношення історії й сучасного розвитку педагогічної теорії та практики, актуалізації історичного досвіду в умовах модернізації національної освіти.

Завданнями навчальної дисципліни є:

- ознайомлення з ідеями найбільш відомих діячів педагогічної ниви України;
- надання відомостей про прогресивні пошуки педагогів минулого;
- допомога в осмисленні духовного багатства українського народу;
- озброєння вміннями творчо використовувати найбільш раціональні, випробувані часом педагогічні думки і цим збагачувати арсенал педагогічних ідей сучасної національної школи;
- розвиток самостійного творчого мислення через аналіз, систематизацію, співставлення педагогічних пошуків вітчизняних діячів освіти;
- формування професійно значущих якостей студентів у процесі самостійного опрацювання навчального матеріалу;
- стимулювання самовиховання, самовдосконалення та самоосвіти студентів.

Рівень проблемності тематичних напрямків програми.

Попередні умови – компетенції, якими мають володіти студенти на початку засвоєння навчального курсу з історії педагогіки: знання філософії, загальної психології, загальної педагогіки, історії культури та історії України; знання тематичного інформаційного забезпечення, яке пропонується до цих навчальних дисциплін.

Прогнозовані результати:

1. Здатність здійснювати комплексний аналіз науково-педагогічних явищ і процесів у сфері освіти на основі знання основ історико-педагогічної науки, розуміння сутності динаміки розвитку педагогічної думки України, усвідомлення значущості внеску освітніх діячів різних історичних періодів у становлення та розвиток вітчизняної педагогічної теорії та практики.

2. Здатність тлумачити основні категорії, що вживаються у контексті сучасного розуміння надбань історико-педагогічного досвіду.

3. Здатність застосовувати логіко-системний підхід у дослідженні генези та сучасного розвитку освітніх систем.

4. Здатність обґрунтовувати періодизацію історії педагогіки й освіти.

5. Здатність актуалізувати історико-педагогічні здобутки з метою використання в сучасних освітніх проектах.

Оволодіння змістом навчального матеріалу передбачає послідовне опрацювання студентами матеріалу шести модулів: «Вступ до історії педагогіки. Зародження педагогічної теорії в Україні», «Педагогіка й освіта XIV – XVIII ст.», «Школа та педагогічна думка України першої половини XIX ст.», «Освітні діячі кінця XIX – початку XX ст.», «Освітні діячі 1918–1939 рр.», «Яскраві особистості педагогіки радянської доби». У межах кожного з модулів пропонується інформаційний матеріал до теми, плани семінарських занять та завдання, змістове наповнення яких представлено завданнями, що спрямовують студентів на систематизацію та узагальнення набутих знань, здійснення аналізу ключових понять курсу; укладання глосарію термінів у межах теми; заповнення схем і таблиць; виконання індивідуального навчально-дослідного завдання.

Вихідне інформаційне забезпечення умовно поділяється на основне й додаткове. Список першоджерел з історії розвитку педагогічної думки України складається з підручників, навчально-методичних посібників, монографій, філософських, літературних та педагогічних праць освітніх діячів різних історичних періодів і використовується з метою навчити студентів самостійно працювати з інформаційним масивом на основі напрямів, визначених викладачем на лекційних заняттях.

Посібник побудований на основі принципів: достовірності інформації; встановлення міждисциплінарних зв'язків; поєднання досягнень кредитно-модульної системи навчання з традиційними формами навчальної роботи у вищих закладах освіти; планомірної взаємодії суб'єктів навчального процесу на засадах діалогу.

Автор прагнув дотриматися всіх вимог, які висуваються до процедури реалізації кредитно-трансферного навчання в системі діяльності вищого навчального закладу. Як наслідок, зібраний матеріал становить завершений інформаційний цикл, який передбачає різноманітні види діяльності викладача і студентів та дозволяє їм виокремити стратегічні цілі й тактичні завдання в курсі вивчення історії педагогіки як навчальної дисципліни.

**НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ»**

1. Вступ

Програма вивчення навчальної дисципліни «Історія педагогіки» складена відповідно до тимчасових освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів за спеціальністю 014 Середня освіта (предметні спеціалізації: «Мова та література (українська)», «Мова та література (російська)», «Мова та література (англійська)», «Мова та література (німецька)», «Мова та література (французька)», «Мова та література (новогрецька)», «Історія», «Фізична культура»).

Історія педагогіки як навчальна дисципліна забезпечує більш ґрунтовне володіння майбутніми вчителями теоретичними основами педагогічної науки в її історичному розвитку.

Зміст програми. У межах трьох кредитів інформація дозується для проведення спланованих форм навчальної роботи: лекційних, практичних занять, самостійної роботи студентів (СРС), індивідуальної роботи студентів (ІРС), поточного контролю. Кілька розділів програми, зміст яких об'єднує визначений історико-педагогічний період, складають один змістовий модуль. Обсяг навчальних завдань визначається кількістю навчальних годин для їх виконання.

Головна мета курсу – надання ґрунтовних знань з історії становлення та розвитку вітчизняної педагогіки й освіти, періодизації їх розвитку, особливостей формування провідних тенденцій, суперечностей і закономірностей освітніх процесів, співвідношення історії й сучасного розвитку педагогічної теорії та практики, актуалізації історичного досвіду в умовах модернізації національної освіти.

Обов'язкові та вибіркові розділи програми. Усі розділи програми є обов'язковими.

Тривалість вивчення індивідуального розділу. Вивчення навчального курсу здійснюється протягом одного семестру.

Форми та методи навчання. Лекція – монолог викладача з елементами активізації пізнавальної діяльності студентів. Семінарське заняття – форма організації навчання, що передбачає закріплення студентами з допомогою викладача програмного матеріалу за заздалегідь складеним планом. Індивідуальна